NIET ALLES KOMT GOED

TRAUMAGOLVEN NA HET PLOTSE VERLIES VAN EEN KIND

BRECHT VERKEMPINCK

INHOUD

De laatste gewone dag **1**
Die noodlottige seconde 1
Ons laatste oogcontact 6
Onder loeiende sirenes 10

Het ziekenhuis **13**
Liefde is loslaten 13
Roerloos in de hel 16
Tot hier gaat alles goed 24

Waar woorden stopten **35**
De laatste zucht 35
De lege terugrit 40
In niemandsland 43

Universum uit balans **53**
Na de verwoesting 53
Steen voor steen 66
Waar is Ilias? 72
Broertje missen 79
Broze terugkeer 90

Van een andere orde **103**
Buiten elke proportie 103
Grenzen aan begrip 116
Geen vaste weg 121
Niet te verwerken 125

In overleving **133**
Gedempt aanwezig 139
Hoofd vol mist 145
Altijd op scherp 148

Onder spanning 150
Plots weer daar 161

Op zoek naar adem 175
Op de vlucht 175
Tijdelijke verlichting 186
Nooit stilvallen 190
Van flarden naar verhaal 194

Onder mensen 199
Moedig medeleven 199
Met andere ogen 206
Opnieuw sterven 208
Tussen twee werelden 216
Op hetzelfde eiland 226

Ons kompas herijkt 231
Onder een stolp 231
Taal onder spanning 237
Anders gewogen 242
Naast het gemis 247
Samen met acht 256

Blijvend onderweg 263

VOORWOORD

Vandaag is het 6 juni 2026. Vrolijke muziek schalt over het kerkplein. Kinderen rennen rond, terwijl ouders in groepjes bijpraten met een pintje of een glas rosé in de hand. De tribune, het podium, de klapstoeltjes en het drankenkraam staan klaar voor het jaarlijkse schoolfeest. Voor onze oudste dochter Bente is het de allerlaatste keer. Na de zomervakantie begint ze aan het middelbaar.

Ongeduldig schuiven de kinderen van het eerste leerjaar aan naast het podium. Sommigen bewegen al mee op het aanstekelijke ritme van de muziek. De juf klapt bemoedigend in haar handen. Even later zetten de eerste tonen van *Baila bailalaa* het plein in beweging. Rondom ons wordt zorgeloos gelachen en spontaan meegeklapt. Wij staan mijlenver van die uitbundigheid. Bij elke danspas zien we alleen het jongetje dat daar ook had moeten staan.

Bente, Mauro en Marit stappen even later dapper het podium op, elk met een fluobandje van Ilias om de pols. Om eenentwintig na twaalf was het exact vijf jaar geleden dat hun broertje in onze armen stierf. Terwijl ze hun dansjes opvoeren, vallen de regen en het verdriet van de voorbije vijf jaar samen. Door het alles overspoelende watergordijn is het podium nog maar half te ontwaren.

Nog altijd voelt de dag waarop Ilias stierf even dichtbij. Met de jaren moesten we leren leven met de zekerheid dat hij niet meer terugkomt. Ilias werd maar tweeënhalf jaar oud en is inmiddels langer dood dan hij heeft geleefd. Sommigen denken dat de kalender het verlies kleiner maakt. Maar zo werkt het niet. Het verlies van een kind verandert van vorm, maar verdwijnt nooit.

Tot 14 mei 2021 leefden ook wij met de overtuiging dat we al onze kinderen zouden zien opgroeien. Via het nieuws bereikten ons vaak schrijnende verhalen, meestal uit verre landen. We vonden

het vreselijk, pinkten een traan weg en gingen daarna verder met ons leven. Want diep vanbinnen waren we er bijna zeker van dat zoiets alleen anderen overkwam. Tot we in nauwelijks twee seconden uit die illusie werden weggerukt.

Ook vandaag worden tal van gezinnen geconfronteerd met dit ondenkbare verlies. Misschien verloor ook jij een kind van wie je onvoorwaardelijk hield. Hoewel je omringd wordt door mensen die je met alle liefde willen steunen, kan het voelen alsof je alleen bent in een werkelijkheid die niemand echt kan binnentreden. Het verlies en het trauma nestelen zich in je lichaam en veranderen voorgoed de manier waarop je naar de wereld kijkt.

Bij ons was het in 2024 drie jaar geleden dat we Ilias door het huis hadden zien dansen. Intussen wisten we dat we zijn stem nooit meer zouden horen en zijn knuffels nooit meer zouden voelen. Tegelijk bouwden we steen voor steen aan een nieuw leven. Voorzichtig begonnen we te geloven dat we een evenwicht hadden gevonden. Tot één foto alles opnieuw openrukte.

Nog voor we beseften wat er gebeurde, reageerde ons lichaam alsof de voorbije jaren nooit hadden bestaan. Achteraf drong door dat niet alleen de foto ons had ontregeld, maar ook de reacties daarop. Terwijl wij weer aan Ilias' sterfbed stonden, zagen sommigen vooral iets onschuldigs. Nooit eerder hadden we zo scherp gevoeld hoe ver onze werkelijkheden uit elkaar konden liggen.

Die reacties stonden niet op zichzelf. In de jaren na zijn overlijden merkten we ook hoe snel een momentopname voor anderen het hele verhaal leek te vertellen. Soms volstonden daarvoor vijf minuten in ons gezelschap. Die interpretatie werd vaak gekleurd door vooronderstellingen over hoe verdriet eruit hoort te zien, hoe lang het mag duren en wat iemand na verloop van tijd weer zou moeten kunnen. Een lach kon al snel betekenen dat het beter

ging. Een moeilijk moment kon evengoed de indruk wekken dat we na al die jaren nog altijd niet verder waren geraakt.

Terwijl anderen ons van buitenaf zagen, groeide bij ons de behoefte om zelf te begrijpen wat er was gebeurd. Niet vanuit een vluchtige blik op ons leven, maar vanuit vijf jaar waarin we de gevolgen elke dag aan den lijve hadden ondervonden. Daaruit ontstond een boek dat ik nooit heb willen schrijven. Ik schreef het niet vanop een veilige afstand, maar midden in de zwaarste periode sinds Ilias' overlijden. De foto bleef veel te lang staan, en door de reacties achteraf bleef ze ons achtervolgen. Anderhalf jaar lang leefden we in een mist van herbelevingen, traumareacties en neerslachtigheid. Veel van deze bladzijden kwamen tot stand terwijl mijn lichaam nog voortdurend in staat van alarm verkeerde.

Aanvankelijk wilde ik weten waarom één beeld en de woorden die erop volgden zoveel ontregeling konden veroorzaken. Losse notities groeiden uit tot een zoektocht naar de sporen die trauma nalaat in lichaam, gedachten en relaties. Schrijven over het verlies van ons zoontje leek gedoemd te mislukken. De ene versie was te opgewekt, de andere te bitter, weer een andere ging ten onder aan het verdriet. Hoeveel ik ook herschreef, nooit deed een tekst werkelijk recht aan wat ons was overkomen. Taal is eindeloos flexibel, maar schiet soms hopeloos tekort. Soms dacht ik dat zwijgen eerlijker zou zijn. Toch bleef ik schrijven. En terwijl het boek vorm kreeg, begon ook de ergste ontregeling geleidelijk af te nemen.

Maar dit boek vertelt niet ons hele verhaal. Op zomerochtenden ligt Boas met nog halfgesloten ogen naast me in bed: *"Papa, papa, vlindertjes kijken? Boekje lezen?"* Dan lopen we naar het witte laken aan Mauro's voetbaldoel, waar soms nog een populierenpijlstaart loom zit te wachten. Voorzichtig laten we die dan op de wijsvinger van Inora of Boas kruipen. En wanneer ik na uren snoeien en zeisen in de tuin de living binnenstap, staan er vijf prachtige kinderen

vaak uitbundig samen op muziek te dansen. Die momenten zijn even werkelijk als ons verdriet.

Tijdens het schrijven besefte ik dat dit boek ook voor onze twee jongsten bestemd was. Voor Inora en Boas, zodat zij later kunnen begrijpen waarom we op 17 januari en 6 juni ballonnen oplaten, waarom we opschrikken van een harde dreun of een loeiende sirene, waarom de oudsten koesterstenen schilderen en wij de jongsten soms dichter bij ons hielden dan andere ouders wellicht zouden doen. Misschien was het ook een manier om de naam van hun overleden broer opnieuw te laten klinken.

Al schrijvend zocht ik woorden voor iets wat zich nauwelijks laat verwoorden. Zo werd dit boek een getuigenis van hoe wij, met vallen en opstaan, proberen te leven met een afwezigheid die overal aanwezig kan zijn. Misschien herkennen ouders die zelf in die duisternis zijn terechtgekomen er iets in. Zij weten hoe oorverdovend stil een huis plots kan worden en hoe luid een lege keukenstoel of een nog opgemaakt kinderbedje kan spreken.

In mijn zoektocht vond ik nauwelijks een boek dat tegelijk onderbouwd en doorleefd was. Daarom verweef ik ons verhaal met inzichten uit onderzoek naar trauma en kindverlies. Wie tien gouden tips zoekt om van een trauma te herstellen, zal die hier niet vinden. Er bestaat geen universeel stappenplan. Wel hoop ik dat dit boek iets kan verhelderen van wat ook jij misschien hebt meegemaakt. Het opent geen weg uit het verdriet, maar misschien wel een venster waardoor je er iets beter naar kunt kijken.

Met dit boek willen we geen medelijden opwekken. Het gevoel te stikken, de hartsteken, de flashbacks en de versplinterde concentratie waren beangstigend en deden ons twijfelen aan onszelf. Pas toen we ontdekten dat zulke reacties na ernstig trauma vaak voorkomen, vielen de puzzelstukken op hun plaats. Herkenning neemt

het verdriet niet weg, maar kan wel de angst verminderen die ontstaat wanneer je niet begrijpt wat er met je lichaam gebeurt.

Dit boek is niet alleen geschreven voor ouders die een kind verloren, maar ook voor iedereen die naast hen staat wanneer hun wereld instort. Familieleden, vrienden en kennissen, maar ook psychologen, kinderartsen, intensivisten, verpleegkundigen, rouwtherapeuten, leerkrachten en andere hulpverleners krijgen zelden een inkijk in wat zich achter de gesloten deuren van een getroffen gezin afspeelt. Na het overlijden van Ilias voelden wij ons gedragen door bijzonder veel mensen. Tegelijk stuitten we ook op onthutsend onbegrip.

Daarom zet ik die deuren op een kier. Zo hoop ik bij te dragen aan een samenleving waarin meer begrip bestaat voor trauma en voor wat het verlies van een kind met een gezin doet. Dat vraagt niet dat we iedereen met fluwelen handschoenen behandelen, maar wel dat we rekening houden met wat iemand heeft meegemaakt. Als dit boek ertoe bijdraagt dat ook maar één ouder zich iets beter begrepen voelt, of dat iemand met meer zachtheid naast een getroffen gezin gaat staan, heeft het zijn doel bereikt.

Voor de meesten is het verlies van een kind nauwelijks voorstelbaar. Alleen al de gedachte daaraan is misselijkmakend. Meer dan een vluchtige glimp van hoe het werkelijk voelt, kan ook dit boek niet bieden. Uiteindelijk blijven het maar woorden. Misschien leggen sommige lezers het na een hoofdstuk even weg. Misschien is dat maar goed ook. Ga naar buiten met je kinderen. Ga samen voetballen, dansen, skeeleren, wandelen, lopen of vlinders spotten. Koester wat vandaag nog zo vanzelfsprekend lijkt.

Want soms volstaat één seconde.

DE LAATSTE GEWONE DAG

DIE NOODLOTTIGE SECONDE

Op zondag vierden we Moederdag. Alle vier de kinderen hadden voor mama een tekening gemaakt, vol kleuren, hartjes en scheve letters. Bente was zes, Mauro vijf, Marit vier en Ilias twee. Zijn bijdrage bestond uit vrolijke krassen. De tekeningen belandden tussen de vele andere tekeningen en knutselwerkjes in de kast. Niemand kon vermoeden dat het de laatste keer was dat die vier paar kinderhanden samen iets voor mama maakten.

Zoals elke maandagavond ging Ilias de dag nadien mee naar het zwembad van Aalst. Bente trainde er bij een geduldige gepensioneerde turnleerkracht voor haar honderd meter. Ilias keek telkens uit naar zijn uur in het peuterbad. Wanneer ik hem probeerde te pakken, zette hij het op een lopen, zo snel als zijn beentjes hem door het water konden dragen. Nog altijd zie ik hem gierend van het lachen onder de kleine glijbaan door vluchten, terwijl ik als een krokodil achter hem aan kroop. Nauwelijks was hij ontsnapt of hij draaide zich alweer om, om me opnieuw uit te dagen.

Twee dagen later was de laatste schooldag voor het hemelvaartsweekend. Een lang weekend van vier dagen lag in het verschiet. Rond kwart voor twaalf trok ik mijn schoenen aan om de kinderen op te halen. Ilias kwam aangerend, goed wetende waar we naartoe gingen. Mee naar school stappen was voor hem telkens een klein avontuur. Hij kende de routine al en wilde maar al te graag mee.

Over enkele weken mocht hij zelf voor het eerst kennismaken met de school waar hij in september zou beginnen.

We namen het levende wilgenbrugje dat we samen over de beek hadden aangelegd en bereikten de natuurvallei. Onder ons stroomde het water, waar we soms ijsvogels als blauwe flitsen zagen scheren op zoek naar stekelbaarzen. Langs het onverharde pad bloeiden de laatste pinksterbloemen, met oranjetipjes die bedrijvig hun territorium afpatrouilleerden.

Op een moddereilandje zag Ilias plots iets bewegen. *"Schildpad!"* Het was de geelwangschildpad die hij eerder had ontdekt. Hij straalde. Ze zat er nog. Terwijl we de koekoek onophoudelijk zijn eigen naam hoorden roepen, vloog een grote gele kwikstaart in golvende vlucht voorbij. Langs knoestige knotwilgen bereikten we de school. Aan de schoolpoort kwamen Bente, Mauro en Marit enthousiast op hun broertje af. Ilias begroette de directrice en de juffen, die hem intussen allemaal kenden.

Op de terugweg merkte Ilias dat Bente worstelde met haar boekentas. Zonder aarzelen nam hij de tas over. Er bestaan nog foto's van Ilias met die veel te zware boekentas op zijn rug. We probeerden hem ervan te overtuigen dat hij de tas beter niet droeg, maar hij wilde van geen wijken weten. Thuis volgden nog moddergevechten met zijn broer en zussen, en timmerden we samen verder aan een insectenhotel dat flink boven hem uittorende.

Op de eerste vrije dag van het verlengde weekend trok ik 's ochtends met de kinderen naar de Nieuwdonk. Anke bleef thuis om te werken aan haar laatste stage voor de opleiding kleuteronderwijs. Ze volgde die via afstandsonderwijs. Haar beoordelingen waren tot dan toe uitstekend geweest en haar stagefilmpjes werden zelfs als voorbeeld gebruikt aan de hogeschool. Toen ze voor deze

laatste stage van de ene begeleidster een AA kreeg en van de andere een C, begreep ze er niets van. Ze lag er nachten wakker van.

Die ochtend gleed Ilias in de speeltuin voor het eerst van de grote glijbaan. Eerst nog voorzichtig tussen zijn broer en zussen, met Mauro voorop. Daarna helemaal alleen. Zijn gezicht straalde van trots. Telkens weer ging hij naar boven om opnieuw alleen naar beneden te glijden. Op dat moment leek de wereld precies zoals ze hoorde te zijn. Waren we daar maar voor altijd gebleven.

In de namiddag kreeg Ilias in het lokale ijssalon zijn allereerste ijsje dat hij zelf mocht vasthouden. Met vanille-ijs aan zijn mondhoeken wandelden we daarna naar vrienden voor een kampvuur. We liepen voorbij de plek die enkele maanden later zijn herdenkingsbos zou worden. Onder een wassende sikkelmaan gingen we die avond terug naar huis. Zoals altijd deed Ilias nog zijn vaste ronde langs broer en zussen. Drie kusjes en drie knuffels voor hij naar bed ging. Sinds kort sliep hij bij Mauro, die al heel lang had uitgekeken naar de dag waarop ze een kamer zouden delen.

14 mei 2021 begon als een zonnige lentedag. Het verlengde weekend gaf ons de luxe om nog eens uit te slapen. Zoals zo vaak kwamen alle kinderen naar onze kamer en kropen ze bij ons in het grote bed, waar het al snel een vrolijke drukte werd. Terwijl de anderen nog wat bleven soezen, scharrelde Ilias vol energie door het huis, nieuwsgierig naar wat de dag nu weer zou brengen.

Na een ontbijt met zelfgebakken chocoladekoeken gingen de kinderen naar buiten. De ochtendzon scheen al uitbundig. Achter in de tuin maaide ik een stukje grasland dat ik wilde verschralen, zodat inheemse bloemen zoals knoopkruid en heelblaadjes meer ruimte zouden krijgen. De kinderen speelden intussen mooi samen in de zandbak die we uit oude terrasplanken hadden gemaakt.

Ilias liep achter de kippen aan, duwde trots zijn groene kruiwagentje rond en doorkruiste de tuin met zijn speelgoedtractor.

Onze vaste vrijdagavond met onze coronavrienden ging die week voor het eerst niet door. Zij trokken naar de Koninklijke Serres van Laken, wat ons met vier jonge kinderen veel te druk leek. Nog altijd staat ons plan voor die vrijdag in mijn gsm. We wilden naar de Gentbrugse Meersen, maar die uitstap gooiden we op het laatste moment om, omdat we die namiddag familie zouden ontvangen voor een verjaardag. Thuis had ik niet veel levenslessen meegekregen, maar één advies was blijven hangen. Hou je aan je eerste keuze. Waren we die dag maar bij ons eerste plan gebleven.

Nadat Ilias de kippen naar de ren had gebracht en wat met zijn grote broer had gevoetbald, gingen we fietsen in onze doodlopende straat. Bente reed vrolijk op haar step, Mauro gezwind op zijn fiets en Marit voorzichtig op haar fietsje. Ilias reed voor zijn leeftijd opvallend vlot op zijn rode driewieler. Hij glunderde, met zijn laarsjes stevig aan zijn voeten en het stuurtje in zijn handen. Ons leven was eigenlijk veel te mooi om waar te zijn. Anke nam daar de laatste foto van mij met onze vier kinderen.

Rond halfvijf kwam ons bezoek aan. Op onze nieuwe picknickbank zette Anke chips en kaasblokjes klaar, met appelsap en vlierbloesemsiroop voor de kinderen. Op het volop bloeiende fluitenkruid zoemden weidehommels, zweefvliegen en metselbijen. De kinderen speelden verstoppertje tussen de rode kornoeljes achteraan. Hun geroep vermengde zich met het zachte geritsel van de canadapopulieren. Af en toe kwam een van hen iets drinken of vertellen, om even later alweer de tuin in te verdwijnen.

De namiddag kabbelde voort zoals zoveel andere lentedagen. We zaten eigenlijk nog maar net neer toen in het zuiden donkere onweerswolken verschenen. De lucht kleurde loodgrijs en het licht

werd zwaar. Op de picknickbank werd de allerlaatste foto van Ilias genomen. Hij zit op zijn knietjes naast mama en ons bezoek, terwijl achter hem de wolken langzaam het licht verdringen.

Rond halfzes brak het onweer los. De wind joeg door de tuin en de regen sloeg tegen de keukenramen. We gristen bekers, sapjes en kommetjes van tafel en vluchtten naar binnen. Beschut tegen de regen en het onweer buiten ging het gezellige samenzijn gewoon verder in de keuken. Intussen was ook Ankes broer aangekomen. Te midden van al die bedrijvigheid zat Ilias aan tafel en knabbelde hij rustig paprikachips uit een klein bamboekommetje.

Onze oudere kinderen wilden hun slaapkamers tonen en namen de andere kinderen trots mee naar boven. Even klonken hun stemmen en voetstappen boven ons, voor ze alweer naar beneden kwamen. We hadden onze trap zo goed mogelijk beveiligd. Ik zie mezelf nog de zwarte zelfklevende antislipstroken op elke trede aanbrengen. Uit mijn doctoraat wist ik immers wat een val van een trap kon aanrichten. Beneden hadden we een schuifdeur geplaatst, boven de balustrade dichtgemaakt en zowel boven als beneden een traphekje aangebracht. Die hekjes waren altijd gesloten.

Bijna altijd.

Ilias at zijn laatste chips op en zette het lege bamboekommetje op tafel. Daarna wandelde hij naar zijn speeltafeltje in de living. Daar begon hij met zijn duploblokjes torentjes te bouwen. Met zijn sterke handjes zette hij de blokjes zorgvuldig op elkaar. Terwijl aan de keukentafel de gesprekken verdergingen, hoorden we tussen de stemmen door zijn blokjes tegen elkaar tikken. We zagen hem. We hoorden hem. Hij zat op amper vijf meter van ons.

Terwijl ik nog wat vlierbloesemsiroop dronk, liepen de kinderen in en uit en zagen we verderop Ilias spelen. Midden in onze

gesprekken weerklonken plots zware dreunen. Even overstemde het geluid alle stemmen aan tafel. Ik had geen idee waar het vandaan kwam. Even dacht ik dat ergens een zware kast was omgevallen, maar daarvoor hadden de dreunen te lang aangehouden. Anke sprong recht en liep naar de trap. Zij had het geluid wel feilloos gelokaliseerd. Onderaan lag Ilias in de hoek van de trap, zijn hoofdje in een onnatuurlijke hoek tegen de muur.

Het traphekje beneden was voor één keer open blijven staan, een alledaagse onoplettendheid die uiteindelijk iedereen weleens kan overkomen. Ilias moet zijn kans gezien hebben. Misschien had hij gedacht dat zijn broer en zussen nog boven waren. Misschien merkte hij halverwege dat ze alweer beneden waren. Misschien draaide hij zich om en verloor hij zijn evenwicht.

Toen Anke hem optilde, begon hij oorverdovend te wenen. Zijn snijdende geschreeuw ging door merg en been. Zelfs nu galmt het nog levensecht na alsof het gisteren was.

ONS LAATSTE OOGCONTACT

De allerlangste minuten. Terwijl ik verlamd stond toe te kijken, schoot Anke razendsnel in actie. Een week eerder had ze nog een corrigerende operatie ondergaan na haar dubbele mastectomie, waarvoor ze had gekozen vanwege een zware genetische belasting en meerdere sterfgevallen door borstkanker in haar familie.

Haar lichaam was nog volop aan het herstellen. Eigenlijk mocht ze absoluut niets heffen. Maar op dat ogenblik dacht ze niet aan haar operatie, de pijn of de risico's. Er was alleen Ilias, die daar onderaan de trap lag. Zonder aarzelen tilde ze hem op en bracht hem naar de zetel. Alles wat haar eigen lichaam nog niet aankon, leek op dat moment van geen tel.

Ilias zat op Ankes schoot, geborgen in haar armen. Ik stond vlak voor hem en keek of hij niets gebroken had, want dat was onze grootste vrees. De andere kinderen liepen paniekerig rond, terwijl de volwassenen hen probeerden te kalmeren. Toen keek Ilias me plots doordringend aan. Zijn angstige blik staat nog op mijn netvlies gebrand. Dat was ons allerlaatste oogcontact.

Meteen daarna draaiden zijn ogen akelig naar boven. Zijn gekrijs verstomde, terwijl zijn ademhaling vertraagde en steeds onregelmatiger werd. Voor onze ogen gebeurde iets wat we nauwelijks konden bevatten. Ons zoontje, met wie ik de dag ervoor nog aan een insectenhotel had getimmerd en dat daarna met zijn broer en zussen in de tuin had gedanst en gevoetbald, ademde nog maar twee keer per minuut. Blinde paniek greep ons aan.

"Bel een ambulance! Bel een ambulance!" Ankes stem klonk dringend, maar haar woorden leken nauwelijks tot me door te dringen. Terwijl zij bleef handelen en nadenken, stond ik verstijfd toe te kijken. Ik had mijn gsm in de hand, maar mijn hoofd was leeg. Ik zag wat er gebeurde, hoorde Ankes stem, maar slaagde er niet in ook maar iets te doen. Het was alsof ik vanop een afstand toekeek naar wat zich vlak voor mijn ogen afspeelde. Zelfs het noodnummer leek uit mijn geheugen verdwenen.

Pas toen Anke het hardop zei, wist ik weer welk nummer ik moest bellen. Ik drukte het nummer in en hoorde mezelf spreken. De stem aan de andere kant maande me aan kalm te blijven en alles rustig te herhalen. *Rustig herhalen?* Ons zoontje ademde bijna niet meer. Rustig blijven was onmogelijk. Ze moesten nú een ambulance sturen. Anke nam de telefoon over en begon uit te leggen wat er was gebeurd. Er werd meteen een ambulance gestuurd.

Terwijl we op de ambulance wachtten, kreeg Anke instructies via de telefoon. Ze moest Ilias op het tapijt leggen en een kinlift

uitvoeren om zijn luchtwegen vrij te maken. Zijn ademhaling werd steeds trager. Amper een jaar eerder had ik nog een EHBO-cursus voor kinderen gevolgd. Daar had ik geleerd wat ik in zo'n noodsituatie moest doen. Maar nu mijn eigen zoontje voor me lag, kon ik die kennis niet meer bereiken.

Terwijl mijn schoonbroers onze kinderen en de twee andere kinderen naar boven brachten, schoven we het salontafeltje opzij. Alles gebeurde in een onwezenlijke roes. De tijd leek te vertragen en te versnellen. Een deel van ons bewustzijn leek wel uitgeschakeld.

In radeloze paniek liep ik naar buiten. De ambulance moest ons huis meteen kunnen vinden. Onze straatnaam staat niet in iedere gps en sommigen vergissen zich van huisnummer. Tegelijk had ik het mezelf nooit vergeven als hij zijn laatste adem had uitgeblazen terwijl ik buiten stond. Mijn blik zocht koortsachtig naar zwaailichten terwijl ik de straat uit spurtte.

In de verte hoorde ik al sirenes. Zodra de ambulance in zicht kwam, begon ik met beide armen te zwaaien. Ik rende voor de wagen uit, zo snel ik kon, om de hulpverleners naar onze voordeur te leiden. In de overtuiging dat iedere seconde nog het verschil kon maken, liep ik waarschijnlijk sneller dan ooit tevoren.

De hulpverleners stormden binnen en namen het over van Anke. Hun gezichten zijn vervaagd in de mist die zich vanaf dat ogenblik over mijn herinneringen legde, maar wat er in onze living gebeurde, staat me nog haarscherp voor de geest. Rode rugzakken gingen open en allerlei medisch materiaal kwam tevoorschijn. Midden tussen de hulpverleners lag Ilias roerloos op het tapijt. Onze living, waar hij enkele minuten eerder nog rustig torentjes had gebouwd, was in een oogwenk veranderd in een slagveld.

Terwijl wij hen wanhopig aankeken, deden zij alles wat ze konden om ons jongetje te redden. Hoe vaak ze ook met noodsituaties te maken kregen, dit keer lag er een kind van twee jaar voor hen. Het was ondraaglijk om te zien hoe ingrijpend hun handelingen moesten zijn om hem in leven te houden. Ons vrolijke mannetje lag daar, omringd door hulpverleners die tegen de tijd vochten.

Intuberen bleek moeilijker dan verwacht. We moesten plaatsmaken. Ik ijsbeerde heen en weer tussen de zetel en de voordeur, niet wetend wat ik anders kon doen terwijl de hulpverleners voor Ilias' leven vochten. Anke bleef opmerkelijk kalm. Ze week nauwelijks van zijn zijde en hield haar blik onafgebroken op hem gericht.

De hulpverleners waren volledig in beslag genomen door de pogingen om Ilias te redden. Toch bleef ik vragen stellen. *"Wat is er aan de hand? Komt het goed met hem?"* Niemand durfde me in de ogen te kijken. Alle aandacht ging naar het kleine lichaampje voor hen. Iemand gaf korte instructies, een ander knikte en ging verder. Stilaan drong tot ons door hoe ernstig het was.

Een verdieping hoger zaten de kinderen op het bed in Bentes kamer en hoorden ze wat er beneden gebeurde. Vier jaar later vertelde Bente me dat ze daar stil onder haar donsdeken lag te wenen, terwijl Marit en Mauro op de gsm van hun tante naar filmpjes van *Dora* keken. Ze waren nog nooit zo bang geweest. De filmpjes boden hun enige beschutting tegen de geluiden van beneden.

Beneden werd Ilias' superheldentrui opengescheurd. De hulpverleners probeerden een buisje in zijn luchtweg te brengen, maar dat lukte niet meteen. Ze gaven elkaar korte bevelen en wisselden gehaaste blikken uit. Daarna boorden ze in zijn scheenbeen om via het bot vocht en medicatie toe te dienen. Het geluid van die boor staat nog altijd in mijn geheugen gegrift.

ONDER LOEIENDE SIRENES

Met spoed richting Gent. De paniek nam nog toe toen werd gezegd dat Ilias met spoed naar het ziekenhuis moest. Op mijn vraag of ze naar Aalst zouden rijden, antwoordden ze kort dat Ilias naar het UZ Gent moest. Alleen al de bestemming doofde elke hoop op een lichtere afloop. Dat ziekenhuis kenden we als de bestemming voor slachtoffers van de zwaarste ongevallen.

Al snel stond vast dat Anke met de ambulance zou meegaan en dat ik later zou volgen. Samen meerijden bleek geen optie. Ze stapte in de ziekenwagen terwijl de buren versteend toekeken. De sirenes verdwenen richting de snelweg. Voor Anke begon een helse rit. Het loeien ervan en het jagen over de autosnelweg zouden zich in elke vezel van Ankes lichaam vastzetten.

In de ambulance kreeg Anke een plaats naast de chauffeur, zonder zicht op wat zich achteraan afspeelde. Achter haar vochten de hulpverleners voor het leven van ons zoontje. Toen een paar maanden later de terugbetaling van de ziekenhuiskosten werd gevorderd, zag ik zwart op wit welke zware medicatie was gebruikt: fentanyl, een krachtige pijnstiller, Esmeron om zijn spieren te ontspannen voor de intubatie, midazolam voor sedatie en propofol om hem snel in slaap te brengen.

Nadat de ambulance was vertrokken, kwamen mijn schoonzus en schoonbroers met de kinderen weer naar beneden. Jaren later vertelde Bente me wat ze toen had gezien. Op hun Pokémon-boekje stond een flesje ontsmettingsmiddel. Ilias' opengescheurde kleren lagen nog op de vloer. Terwijl zij boven angstig naar filmpjes hadden gekeken, was hun vertrouwde wereld beneden aan diggelen geslagen.

In Gent stond een volledig team de ambulance op te wachten. Anke telde zesentwintig mensen. Dat zoveel hulpverleners klaarstonden, maakte in één klap duidelijk hoe kritiek zijn toestand was. Een heel team stond klaar om één klein kind te redden. Voor Anke was het geruststellend en tegelijk overweldigend om te zien hoeveel mensen zich over Ilias zouden ontfermen.

Thuis wachtte ik op mijn schoonmoeder en haar vriend, die vanuit Roeselare onderweg waren om voor de kinderen te zorgen. Elke minuut duurde eindeloos. Na de kakofonie van stemmen, geroep en sirenes viel een beklemmende stilte. Onze drie andere kinderen moesten naar bed en op de een of andere manier proberen te slapen na alles wat ze die avond hadden gezien en gehoord.

Haar naam op mijn scherm deed me opschrikken. Anke vertelde dat ze in Gent meteen apart was genomen. Een intensivist had haar gezegd dat ik zo snel mogelijk moest komen. Terwijl Anke verder sprak, tolden de gedachten door mijn hoofd. Toen hoorde ik op de achtergrond de arts tegen haar zeggen:

"Je weet toch dat je kind elk moment kan sterven?"

Intussen waren mijn schoonmoeder en haar vriend aangekomen. Ik griste mijn autosleutels en stoof weg met onze Nissan X-Trail. Mijn handen klemden zich rond het stuur, mijn blik vast op de onderbroken middenlijn die onder de wagen door bleef schuiven. Kilometer na kilometer. Tot de afslag van de snelweg. De rotonde. De slagbomen. De parkeertoren. De trap naar boven.

En dan Anke.

De schok lag onverbloemd op haar gezicht.

HET ZIEKENHUIS

LIEFDE IS LOSLATEN

Pas in het ziekenhuis werd de ravage duidelijk. Ilias werd onmiddellijk uitgebreid onderzocht. De scans toonden ernstige inwendige bloedingen, een gescheurde milt en veel bloed in zijn buikholte. Maar zelfs dat bleek niet de grootste zorg. Nog zorgwekkender was de toestand van zijn hersenen. Daar dreigde een gevaar dat alle andere verwondingen deed verbleken.

Na de CT-scan ging het plots snel. Ilias werd meteen meegenomen voor een decompressieve craniëctomie. Anke werd ondergebracht in een kleine ruimte vlak bij de spoedafdeling. Het enige wat ze te horen kreeg, was dat de artsen een deel van zijn schedel zouden verwijderen om de druk op zijn hersenen te verlagen. Een stuk van de schedel van ons tweejarige zoontje wegnemen. Alleen al de gedachte was nauwelijks te bevatten. Anke keek naar de gezichten van verpleegsters, in de hoop daarin iets te kunnen lezen over wat zich achter de deuren van het operatiekwartier afspeelde.

Rond één uur 's nachts brachten ze Ilias naar de afdeling Intensieve zorg Kindergeneeskunde. Om zijn hersenen rust te geven, hielden de artsen hem in een kunstmatige coma. Zijn hoofd was omwikkeld met een strak verband. In zijn mond zat een met tape vastgekleefde buis en door zijn neus liep een sonde. Over zijn lichaam liepen draden, slangetjes en katheters, met plakkers op zijn borst en sensoren rond zijn vingertjes. Aan metalen standaarden hingen baxters die traag vloeistof in zijn aderen lieten lopen.

De rest van de nacht zaten we naast zijn bed, omringd door machines die de stilte voortdurend met schrille piepen doorbraken.

Bij elk alarm schrokken we op en staarden we naar cijfers die we niet begrepen. Zijn borst ging op en neer op het ritme van de beademingsmachine. De aanblik van zijn roerloze lichaam was nauwelijks te bevatten.[1] Onder het felle ziekenhuislicht zag zijn gezicht er opgezwollen uit en was zijn huid bleek en gespannen. Tussen de slangen en draden zochten we naar iets van de Ilias die enkele uren voordien nog uitgelaten door onze tuin had gerend.

De eerste nacht was slapeloos voorbijgegaan. Rond Ilias bleven de machines onverstoorbaar zoemen en piepen. Het kunstlicht had intussen plaatsgemaakt voor het bleke ochtendlicht dat door de ramen naar binnen viel. Na een nacht waarin we nauwelijks iets hadden vernomen, kregen we plots te horen dat de hoofdintensivist met ons wilde praten. Niemand vertelde ons waarover het gesprek zou gaan. Misschien ging het wel om een stand van zaken. Misschien om uitleg over de volgende dagen. Misschien zouden we eindelijk iets meer horen over zijn herstel.

De hoofdintensivist leek voortdurend elders op de afdeling nodig, maar kwam ons nu halen. Hij begroette ons zonder ons echt aan te kijken en nam ons mee naar een apart zaaltje. Binnen stonden enkele zetels en een koffietafeltje. Bij dat tafeltje zat een vrouw te wachten die werd voorgesteld als psychologe. We wisselden een verbaasde blik. *Waarom zat er een psychologe bij dit gesprek?*

Op dat moment wilden we gewoon weg. We wilden niet horen wat ze ons zouden vertellen. Maar we hadden geen keuze. De hoofdintensivist ging recht tegenover ons zitten, liet zijn blik even op ons rusten, slaakte een diepe zucht en schetste meteen de ernst van de situatie. Van dat gesprek is me nauwelijks nog iets bijgebleven. Alleen die ene zin die voorgoed zal blijven hangen.

"Liefde is loslaten."

Ons zoontje loslaten? Dat kleine mannetje dat gisteren nog vrolijk door het leven liep, met zijn lachende gezichtje en zijn armen uitgestrekt naar ons toe kwam voor de zoveelste knuffel of kus? Dat overal met ons meeging, voetbalde met zijn grote broer en uitgelaten danste en lachte met zijn twee grote zussen? Hoe konden we zelfs maar overwegen afscheid te nemen van een kind dat enkele uren eerder nog zo vol leven was geweest? Nee. Dat zouden we nooit doen. Zolang wij ademden, lieten we Ilias niet los. Nooit.

Toen de nacht opnieuw over de afdeling viel, hoorden we vooral nog het zachte geruis van de machines en de regelmatige pieptonen. We kregen een familiekamer toegewezen. Hoewel we geen seconde van zijn zijde wilden wijken, drong het medisch team erop aan dat we daar toch wat zouden rusten. Anders zouden we het niet volhouden, zeker niet als zijn opname langer zou duren. Dat vooruitzicht alleen al voelde onwezenlijk. Voor ons stond nog steeds vast dat we binnenkort samen naar huis zouden gaan.

Verkrampt gingen we liggen op de twee bedden in die steriele ruimte. Om ons heen was het muisstil, maar in ons hoofd bleef alles onophoudelijk doorgaan. Terwijl we wezenloos naar het plafond staarden, speelden de voorbije vierentwintig uur zich telkens opnieuw af. De gewijzigde plannen. De aankomst van ons bezoek. Zijn ogen die wegdraaiden. Zijn ademhaling die sterk vertraagde. De ambulance. Ankes blik toen ik in het ziekenhuis aankwam.

Bij een verslechtering van zijn toestand zouden de verpleegsters ons meteen komen halen. Slapen lukte niet. Met open ogen lagen we in het donker, hyperwaakzaam voor elk geluid op de gang. Bij iedere naderende voetstap hielden we onze adem in, doodsbang dat ze voor onze deur zouden stoppen.

Maar niemand kwam ons halen.

ROERLOOS IN DE HEL

Ilias kon elk moment overlijden. Daar bestond inmiddels geen enkele twijfel meer over. De druk in zijn hoofd was extreem hoog en de eerste 72 uur zouden beslissend zijn. Pas daarna zou duidelijk worden hoeveel schade zijn hersenen hadden opgelopen. Hij lag op een koelmat en voelde ijskoud aan. Zijn huid was bleek en zelfs zijn lippen hadden een blauwige schijn. De artsen legden uit dat de afkoeling zijn hersenen moest beschermen en de zwelling en verdere schade zoveel mogelijk moest beperken.

Intussen haalde ook de administratieve werkelijkheid ons in. Terwijl we vochten voor het leven van ons zoontje, moesten we ook de tussenkomst van de verzekeringen regelen. Dat verliep een stuk minder vlot dan verwacht. Onze eigen verzekering bleek het ongeval niet te dekken. In de brief waarin de tussenkomst werd geweigerd, stond zijn naam zelfs verkeerd gespeld. Onderaan wenste men ons nog veel moed toe in deze moeilijke tijden.

Een paar dagen later kwam de hersenchirurg binnen. De vriendelijke man droeg dezelfde familienaam en initialen als mijn vroegere leerkracht Spaans. Alleen al zijn naam wekte een vreemd soort vertrouwen.[2] In een situatie waarin er nauwelijks nog iets was om ons aan vast te klampen, kreeg zelfs zo'n detail betekenis. Met doodvermoeide ogen luisterden we aandachtig naar zijn uitleg.

De zwelling in zijn hersenen begon de doorbloeding te belemmeren. Om de druk te verlagen had hij een groot deel van zijn schedel weggenomen. Dat was niet weggegooid, maar voorlopig onder de huid van zijn buik bewaard. Het was vreemd om te weten dat een deel van zijn schedel zich nu op een heel andere plaats in zijn lichaam bevond. We konden het daar zelfs voelen, als een harde welving onder zijn huid. Toch gaf juist dat stukje bot ons iets om ons aan vast te klampen. Het werd er immers bewaard om later

terug te plaatsen. Men hield dus nog rekening met een later. Met een toekomst waarin zijn hersenen voldoende hersteld zouden zijn om zijn schedel weer te sluiten.

Elke seconde had moeite om de volgende te bereiken. Ons eindeloze wachten werd onderbroken door controles, aspiraties en korte gesprekken met artsen en verpleegkundigen. De bijna 33.000 minuten die we daar verbleven, kropen tergend traag voorbij. In die bijna twee miljoen seconden keerden telkens dezelfde beelden terug: zijn geschreeuw, de botboringen, de operatie en het gesprek waarin we te horen kregen dat liefde loslaten is.

Steeds opnieuw vielen onze ogen dicht van uitputting. Ook wakker worden bood geen ontsnapping. Wanneer we wakker schrokken, lag Ilias nog altijd bewegingloos in zijn bed. Al snel begonnen dagen en nachten in elkaar over te vloeien. Tijdens die eerste week verdwenen zelfs de meest elementaire menselijke behoeften naar de achtergrond. We sliepen nauwelijks, kwamen nooit buiten en vergaten zelfs te eten. Het enige wat telde, was dat Ilias niet alleen zou zijn als hij plots zijn ogen opende. Onze wereld was herleid tot die ene ziekenhuiskamer en dat ene bed waarin hij lag.

De eerste week leefden we op wat appels, peren en speculooskoekjes uit de koffiekamer. Ankes kaken tekenden zich steeds scherper af. Haar wangen vielen in en de kringen onder haar ogen werden alsmaar donkerder. Het slaaptekort, de voortdurende stress en het gebrek aan eten begonnen zichtbaar hun tol te eisen. Onze gezichten werden stilaan een uitgemergelde weerspiegeling van onze emotionele uitputting. Onze gedachten rafelden uiteen, we zagen wazig en we raakten hopeloos verdwaald in de tijd.

Nog altijd begrijp ik niet hoe we het daar zo lang hebben volgehouden. Ons lichaam leek gevangen in een gevecht tussen adrenaline en totale uitputting. In een bericht aan een vriend schreef

ik dat Anke al acht kilogram was vermagerd. Toch wilde ze niet van Ilias' zijde wijken. Zelfs een korte pauze om iets te eten voelde voor haar alsof ze haar kind in de steek liet. Uiteindelijk moest ik haar overhalen om mee te gaan naar het ziekenhuisrestaurant. Daar kreeg ze met moeite een paar happen binnen.

Eenmaal terug op de kamer hielden we iedereen die binnenkwam nauwlettend in de gaten. Van hun lippen probeerden we af te lezen wat ze zeiden. Geen gefluister mocht ons ontgaan. Onze zintuigen stonden voortdurend op scherp. Elke minuut deed het pijn om Ilias daar zo te zien liggen. Nooit hadden we ons kleiner of machtelozer gevoeld. We konden niets doen om de druk in zijn hoofd te verlichten of de zwelling tegen te houden. We konden enkel maar machteloos toekijken.

Onder de ouders werd de afdeling de hel genoemd. Die naam voelde steeds minder overdreven. Op hun gezichten zagen we dezelfde combinatie van angst, uitputting en wanhoop. Blikken namen de plaats van woorden in. Ouders speurden de gezichten van artsen en verpleegkundigen af, op zoek naar een teken van hoop of een aanwijzing voor wat nog komen zou. Onzekerheid en onmacht vulden de kamers, waar de gordijnen half gesloten bleven. Buiten scheen de zon. Binnen viel het licht dood.

Elke dag begon met dezelfde vragen en eindigde met dezelfde onzekerheid. Hoop maakte telkens weer plaats voor twijfel. Alles draaide om de volgende controle of een nieuw gesprek. Zodra een gesprek met de artsen werd aangekondigd, leek de tijd zich eindeloos uit te rekken. Stilaan drong het tot ons door dat het ergste denkbare zich nu in ons eigen leven afspeelde.

Zijn beentjes leken met de dag dunner te worden. Het waren dezelfde beentjes waarmee hij nog maar kort tevoren door het huis had gedanst. Nu lagen ze bewegingloos onder het laken. Terwijl

wij naast zijn bed bleven zitten, leek hij elke dag iets verder van ons weg te glijden. Op een bepaald moment vernamen we dat hij twee herseninfarcten had doorgemaakt. Ook dat nieuws kwam boven op alles wat zijn hersenen al te verduren hadden gekregen. Zijn lichaam werd in leven gehouden door slangen en machines die onophoudelijk zuurstof, medicatie en vocht toedienden. De machines bleven hun werk doen, maar van onze liefste jongen kregen we geen enkele reactie meer.

Bij elk geluid schrokken we op en gingen onze ogen instinctief naar de monitoren. Toen ik voor dit deel van mijn boek onze WhatsApp-berichten uit die periode teruglas, botste ik op een bericht waarin ik aan vrienden schreef dat we gek werden van de permanente alarmen die ons telkens opnieuw deden opschrikken. Die voortdurende staat van alarm liet ons niet meer los. Het enige wat we wilden, was ontwaken uit de nachtmerrie waarin we waren terechtgekomen. Alles moest worden teruggedraaid.

Ilias was verlamd aan zijn rechterzijde. Meerdere keren per uur moest slijm worden weggezogen. Zijn slikreflex was weggevallen, waardoor speeksel in zijn luchtwegen terechtkwam. Zodra zijn ademhaling hoorbaar begon te borrelen, brachten verpleegkundigen een zuigkatheter diep in zijn keel om zijn luchtwegen vrij te maken en verstikking te voorkomen. Daarbij schokte zijn borstkas heftig op en neer en maakte hij een afschuwelijk, bijna verstikkend geluid. De monitoren sloegen alarm omdat zijn zuurstofsaturatie of hartslag tijdelijk veranderde.

Op die afdeling leerden we ook vergelijken. Allicht had het nog erger gekund. Wij zaten daar als koppel. Aan de overkant waakte een moeder alleen over haar zwaar verbrande zoontje. Bij Ilias was zijn schedel verwijderd, maar tussen zijn blonde haren was nauwelijks iets te zien van het litteken op zijn hoofdje. Zijn lichaam was grotendeels ongeschonden. Dat noemden we toen geluk.

In die weken zagen we wel dingen die je nooit meer loslaten. Onze deur stond open toen artsen in paniek naar de kamer aan de overkant stormden. Een jongetje moest met spoed worden geopereerd. Tegelijk ontstond ook rechts van ons een noodsituatie en haastten verpleegkundigen zich naar binnen. Links overleed een jong meisje. Voor haar kamer werd een wit gordijn gehangen.

Nog geen dag eerder had ik de vader kort gesproken in de koffiekamer. Hij glimlachte. Het was een van de weinige glimlachen die we daar zagen. Ze waren opgelucht omdat hun dochtertje daags nadien na een bijzonder lange ziekenhuisperiode eindelijk mee naar huis zou mogen. Enkele uren later hing het witte doek voor haar deur. De grens tussen hoop en ontreddering bleek daar angstaanjagend dun.

Ons gezin was uiteengescheurd. Terwijl wij in het ziekenhuis heen en weer werden geslingerd tussen voorzichtige hoop en radeloze angst, ging het leven van onze oudsten zo goed en zo kwaad als het kon verder. Van het ene moment op het andere waren wij uit hun dagelijkse leven verdwenen. Normaal bracht Anke hen zelf naar school. Nu waren er geen gezamenlijke ontbijten meer, geen wandelingen naar school in de oranjegele ochtendzon en geen verhaaltjes meer aan hun bed.

Drie weken lang boden mijn schoonmoeder en Ankes broer hun de geborgenheid die wij hun niet konden geven. In de filmpjes die oma doorstuurde, toonden de kinderen de tekeningen die ze voor hun broertje hadden gemaakt. Met betraande ogen vertelden ze hoe hard ze hem misten. Mauro hoopte snel weer met Ilias te kunnen voetballen. Bente zei met trillende stem dat het niet erg was als hij anders zou terugkomen, zolang hij maar terugkwam. Marit vertelde trots dat ze flink waren geweest en alles mooi hadden opgeruimd, in de hoop dat flink zijn het onheil nog kon afwenden.

Tijdens die ziekenhuisweken misten ze geen enkele schooldag. Op school stond alles in het teken van de Olympische Spelen, met tal van kleine wedstrijden die voor de nodige afleiding zorgden. Daar konden ze nog even gewoon kind zijn. Terwijl al onze aandacht uitging naar Ilias, waren zij niet alleen hun broer kwijtgeraakt, maar waren ook wij plots uit hun dagelijkse leven verdwenen. Dat besef drong pas echt tot ons door toen iemand ons voorzichtig vroeg hoe het eigenlijk met onze drie oudsten ging.

Thuis wachtten nog drie kinderen die ons evenzeer nodig hadden. Omdat we niet wisten hoe lang alles zou duren, besloten we om beurten even naar huis te gaan. Ilias achterlaten viel ons verschrikkelijk zwaar. Na een week waarin we nauwelijks buiten waren geweest, deed het wel goed om de andere drie weer vast te houden. Bente, Mauro en Marit klampten zich vast alsof ze bang waren dat ook wij weer zouden verdwijnen. Tegelijk voelde het onwezenlijk om hen zo vanzelfsprekend te zien bewegen, te horen praten en lachen. Bij Ilias wachtten we al dagen op de kleinste bewuste beweging, op één teken dat hij ons hoorde. Thuis deden zijn broer en zussen al die dingen zonder erbij stil te staan.

Ze kwamen ook bij Ilias op bezoek. Toen ze merkten dat hij nergens op reageerde, kwamen de moeilijke vragen. En toch gebeurde er iets wat voor buitenstaanders misschien moeilijk te begrijpen is. De kasten aan de balie stonden vol speelgoed voor broertjes en zusjes die op bezoek kwamen. Mauro begon torens te bouwen, terwijl Bente en Marit rustig tekeningen inkleurden. Het contrast met de akelige omgeving kon nauwelijks groter zijn. Tussen het bouwen en kleuren kreeg de angst even minder ruimte.

Ander bezoek konden we nauwelijks verdragen. Uiteindelijk lieten we maar twee mensen toe aan Ilias' bed: mijn schoonmoeder en Ankes beste vriendin. Meer konden we op dat moment niet aan. Ieder gesprek trok onze aandacht weg van Ilias en we waren